

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 21 mars 1941 kl. 5 e. m.

*Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner
om underlättande av valdeltagandet vid kommunalval.*

Konstitutionsutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft dels de likalydande motionerna nr 48 i första kammaren av herr *Mannerskantz* och nr 71 i andra kammaren av herr *von Seth m. fl.*, dels ock motionen nr 166 i andra kammaren av herrar *Hallagård* och *Gustafsson* i Lekåsa.

I motionerna I: 48 och II: 71 hemställles, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till 1942 års riksdag angående underlättande av valdeltagande även vid landstings- och kommunalval».

I motionen II: 166 hemställles, »att riksdagen ville besluta sådan ändring av gällande bestämmelser i fråga om landstings- och kommunalval, att de åtgärder, som vidtagits för underlättande av röstavgivningen vid andrakammarvalen, även måtte vinna tillämpning i fråga om dessa».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till vederbörande motioner.

I syfte att underlätta valdeltagandet vid andrakammarvalen beslötis åren 1934 och 1935 villkorligt vissa ändringar i lagen om val till riksdagen, vilka trädde i kraft år 1937 i och med att § 24 riksdagsordningen erhöil ändrad lydelse. Enligt dessa regler, som i vissa hänseenden reviderades år 1940, skapades för andrakammarvalens vidkommande en rätt för väljare, som på grund av vistelse å annan ort är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen i det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden, att avlämna valseedel, avseende valet i valkretsen dit nämnda distrikt hör, vid valförrättning i annat valdistrikt inom riket eller, då val ej samtidigt äger rum i hela riket, i annat valdistrikt inom samma valkrets. Med hänsyn härtill skola andrakammarvalen för hela riket numera obligatoriskt förrättas å samma dag. För rätt att rösta i främmande valdistrikt skall väljare innehava utdrag ur röstlängden från det valdistrikt han tillhör, utvisande att han där är upptagen såsom röstberättigad. Vidare avskaffades för andrakammarvalens del valseedelsförsändelseinstitutet för yrkes- och tjänstemän och ersattes — i den mån rätten att rösta i annat valdistrikt icke kan begagnas — av en rätt att avgiva valseedel före valdagen. Två kategorier av väljare beröredes

av sist nämnda reform. Dels fingo nämligen yrkes- och tjänstemän inom riket, som förut hade rätt att rösta medelst valsedelsförsändelse, rätt att före valdagen avgiva valsedel, där det kunde antagas, att väljaren till följd av tjänstens utövning valdagen icke kunde komma tillstådes vid någon valförrättning. Dels fingo alla röstberättigade, som valdagen kunde antagas komma att vistas utom riket, rätt att avlämna valsedel i nu ifrågavarande ordning. För röstningen skola väljarna inneha röstlängdsutdrag angående sin rösträtt liksom vid röstning i främmande valdistrikt.

Enligt en inom justitiedepartementet år 1933 upprättad promemoria angående införande av systemet röstning å annan ort kunde en sådan rätt icke ifrågakomma beträffande de primärkommunala valen. Däremot kunde det ifrågasättas, om systemet icke skulle kunna vinna tillämpning på landstingsmannavalen. Riksdagen uttalade samma år (skrivelse nr 251), i anslutning till vad konstitutionsutskottet anfört i ämnet, att en fortsatt utredning av frågan icke syntes böra begränsas endast till andrakammarvalen.

Av de över den nämnda promemorian och riksdagens skrivelse hörda myndigheterna anförde överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Västerbotens län bland skälen för ett avstyrkande av förslaget om röstning i främmande valdistrikt, att systemet icke läte sig anpassa å de kommunala valen, vilket borde fordras. Uteslutande av denna anledning ställde sig magistraten i Stockholm tveksam till förslaget, ehuru magistraten med tanke enbart på andrakammarvalen i princip fann detsamma lämpligt. Även magistraten i Lund ansåg det önskvärt med en metod för valdeltagandets underlättande, som kunde tillämpas även å de kommunala valen. Länsstyrelsen i Väster-norrlands län framhöll, att möjlighet till röstning i främmande valdistrikt borde införas även vid kommunalvalen, och att, om gemensam valdag infördes för nämnda val, det icke skulle möta oöverstigliga hinder att anordna dessa efter i huvudsak enahanda system, som föreslagits beträffande andrakammarvalen. Länsstyrelsen i Västmanlands län ansåg behovet av den ifrågavarande reformen beträffande valen i primärkommunerna vara mindre framträdande men fann det däremot synnerligen önskvärt, att det föreslagna institutet vunno tillämpning vid alla val av politisk betydelse, sålunda förutom andrakammarvalen även landstingsmannavalen och valen av elektor i städer utom landsting för utseende av första kammarens ledamöter. Ytterligare tre länsstyrelser — i Östergötlands, Skaraborgs och Örebro län — funno det vara principiellt önskvärt, att reformen utsträcktes till landstingsmannavalen, men menade, att man först borde avvakta resultatet av reformens tillämpning vid andrakammarvalen, innan sådan utsträckning företoges. Däremot ansågo dessa länsstyrelser en utsträckning till andra kommunala val icke böra ifrågakomma. Tre andra länsstyrelser — i Uppsala, Kopparbergs och Gävleborgs län — avstyrkte helt det föreslagna systemets tillämpning vid andra val än andrakammarvalen, varjämte länsstyrel-

sen i Norrbottens län även syntes hysa den uppfattningen, att systemet ej borde utsträckas till de kommunala valen.

Den närmare utredningen av frågan om införande av institutet röstning å annan ort fullföljdes sedan av inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga, vilka i sitt år 1934 avgivna yttrande beträffande de kommunala valen framhöllo, att den första förutsättningen för att institutet röstning i främmande valdistrikt lämpligen skulle kunna användas vid de kommunala valen vore, att dessa förrättades samtidigt i hela riket. Vad närmast anginge landstingsmannavalen förelåge dock icke denna förutsättning. En väsentlig anledning till önskemålet att införa systemet beträffande dessa val vore den omständigheten, att landstingen deltaga i utseendet av första kammarens ledamöter, varigenom landstingsmannavalen få en politisk betydelse. Men infördes systemet i fråga om landstingsmannavalen, talade starka skäl för att det gjordes tillämpligt också vid val av förstakammarvalörer i de större städerna, som ej deltaga i landsting. Det syntes emellertid mindre tillfredsställande, om det nya röstningssystemet skulle tillämpas allenast vid elektorsvalen men icke vid de samtidigt därmed förrättade stadsfullmäktigevalen i förevarande städer, enär de senare valen i de flesta fall för valmännen framstode som de mest betydelsefulla. Något hinder att tillämpa systemet vid båda valen förelåge visserligen icke i och för sig. Men utsträcktes systemet till städer utom landsting, kunde det synas oegentligt att icke tillämpa det vid stadsfullmäktigevalen även i andra städer samt vid kommunalfullmäktigevalen. Förutsättningen härför vore dock, att dessa val obligatoriskt förlades till dagen för landstingsmannavalen. Tekniskt möjligt vore väl att utsträcka systemets tillämpning att omfatta samtliga nu nämnda val. Man torde dock icke böra bortse från svårigheten för väljarna att anskaffa riktiga valsedlar för de skilda valen och att icke sammanblanda dessa. En väljare, som icke vistades å den ort, där han vore röstberättigad vid kommunalval, kunde ofta sakna kännedom om de kandidater, vilka uppställts av det parti han vill stödja, och även om väljarbeteckningen. Emellertid kunde även invändningar av mera principiell natur resas mot att en väljare, som exempelvis icke längre vore bosatt i den kommun, där han vore röstberättigad, skulle beredas särskilda möjligheter att deltaga i valet av denna kommuns representation. Det kunde väl synas i och för sig önskvärt, att samma system, som ifrågasattes beträffande andrakammarvalen, infördes även beträffande landstingsmän- och elektorsvalen, ehuru uppenbarligen skälen härför icke ägde den styrka som i fråga om valen till riksdagens andra kammare. Men det vore ett svårlöst problem, huruvida och i vad mån systemet därvid borde utvidgas att omfatta valen även i primärkommunerna. Bestämd ståndpunkt till förevarande frågor torde emellertid icke för det dåvarande behöva tagas. Valsedelsförsändelse-systemet för yrkes- och tjänstemän syntes lämpligen böra bibehållas orubbat för de kommunala

valens vidkommande i avbidan på att frågan om underlättat deltagande i dessa val bleve löst.

I proposition (nr 216) till 1934 års riksdag med förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen och till vissa delar av lagen om val till riksdagen framhöll föredragande departementschefen vad anginge de kommunala valen och elektorsvalen, att han — efter samråd med chefen för socialdepartementet — funnit frågan om underlättande av deltagandet i dessa val för det dåvarande böra anstå och göras till föremål för ytterligare överväganden. Riksdagen uttalade i anslutning till vad konstitutionsutskottet anfört i skrivelse (nr 256) till Kungl. Maj:t, att det förevarande spörsmålet i sinom tid borde göras till föremål för ytterligare utredning.

År 1936 vidtogos de i förevarande sammanhang beaktansvärda ändringarna i kommunallagarna, att såväl landstingsmänna- som stadsfullmäktigevalen i rikets samtliga städer — alltså även i Stockholm — obligatoriskt skola förrättas på en och samma dag, tredje söndagen i september månad. I samband med denna frågas behandling uttalade konstitutionsutskottet, att genom reformen skulle ett framtida införande av institutet röstning å annan ort underlättas beträffande landstings- och stadsfullmäktigevalen. I samband härmed må vidare erinras om att genom grundlagsändringar år 1937 avskaffades elektorsinstitutionen för val av förstakammarledamöter i de större städer, som ej deltaga i landsting.

Sedermera väcktes vid 1939 års riksdag motionsvis förslag om införande av institutet röstning å annan ort även vid andra val än valen till andra kammaren. Motionen avstyrktes av konstitutionsutskottet (utlåtande nr 3) under hänvisning till att Kungl. Maj:ts uppmärksamhet redan vore fäst på frågan om ett underlättat deltagande även i de kommunala valen och att utredningen av spörsmålet härom kunde förväntas återupptagen inom en snar framtid. Utskottets avstyrkande hemställan bifölls av riksdagen.

Utskottet har inhämtat, att frågan om underlättat deltagande även i de kommunala valen ännu icke upptagits till förnyad, närmare behandling inom vederbörande departement. Sedan de i motsvarande syfte vidtagna ändringarna i lagen om val till riksdagen nyligen prövats vid de senaste andrakammarvalen och i stort sett befunnits ändamålsenliga, synes tidpunkten emellertid vara inne för att spörsmålet om underlättat deltagande på liknande sätt även i kommunala val göres till föremål för den ytterligare utredning, som riksdagen redan tidigare förutsatt. De ändringar i kommunala vallagen, vartill utredningen kan föranleda, böra nämligen om möjligt kunna tillämpas redan vid kommunala val år 1942. Under hänvisning till det anförda samt under framhållande ytterligare, att skiljaktiga regler för röstningen vid olika slag av allmänna val innebära en påtaglig olägenhet får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om förnyad utredning av frågan, huruvida och i vad mån deltagandet i kommunala val må kunna underlättas på liknande sätt som beträffande andrakammarvalen, samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 21 mars 1941.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande: herrar *Hallén, Andersson i Ovanmyra, Oscar Gottfrid Karlsson, Holmström, Källman, Thulin, Herlitz, John Björck, Fredrik Ström, John Gustavson, Härdin, Bror Nilsson, Andersson i Igelboda, Fast, Nordström, Mosesson, Fält, Kyling, Sejve* och fru *Björck*.